

**VAST COMITÉ VAN TOEZICHT OP DE INLICHTINGEN-
EN VEILIGHEIDSDIENSTEN**

Nota nr. 2022.288

Toezichtonderzoek naar de opvolging door de inlichtingendiensten van filosofische organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde

Eindverslag - 10 oktober 2022

Contents

I. Inleiding.....	3
II. De door de Begeleidingscommissie gestelde vraag en evolutie ervan in de tijd	3
III. Methodologie van informatiegaring in twee tijden.....	4
IV. Wettelijke bevoegdheden	5
IV.1. De VSSE	5
IV.2. De ADIV	7
V. Rechtspraak van het EHRM inzake godsdienstvrijheid	7
VI. Opvolging van de beschreven problematiek door de VSSE en de ADIV	8
VI.1. Wat betreft de VSSE.....	8
VI.1.1. Wettelijk werkkader van de VSSE: opvolging van organisaties in verband met een bedreiging	8
VI.1.2. Nog meer dan inmenging vormen extremisme en terrorisme de grootste bedreigingen die kunnen uitgaan van culturele of ideologische organisaties	9
VI.1.3. Opvolging van extremistische organisaties.....	9
VI.1.4. Welke extremistische organisaties worden gevolgd en om welk type opvolging gaat het?11	
VI.1.5. Activiteiten van inmenging van religieuze en ideologische organisaties.....	13
VI.2. Wat betreft de ADIV.....	14
VII. Conclusies.....	14

I. Inleiding

Op 19 juli 2021 bevestigde de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, voorzitter van de Commissie P en I (hierna de Commissie), de ontvangst van de brief van 16 juli 2021, opgesteld door het Vast Comité I, waarmee zij kennis kreeg van de opening van een toezichtonderzoek *naar de wijze waarop de Veiligheid van de Staat de opvolging van regeringscommissaris Ihsane Haouach had verzekerd*.¹

In het kader van dezelfde brief vroeg de Commissie om dit toezichtonderzoek aan te vullen met een toezichtonderzoek naar de opvolging door de inlichtingendiensten van de beweging van de Moslimbroederschap en van de eventuele bedreiging die zij vandaag in België vormen.²

Tot slot vroeg de Commissie ook dat het Vast Comité I voornoemd onderzoek zou voortzetten in het kader van een toezichtonderzoek naar de wijze waarop de inlichtingen- en veiligheidsdiensten aandacht besteden “aan de activiteiten van religieuze sektarische bewegingen met een politieke agenda (andere salafistische bewegingen, *Opus Dei, Civitas ...*)”.

II. De door de Begeleidingscommissie gestelde vraag en evolutie ervan in de tijd

De initiële vraag van de Commissie had betrekking op de opvolging door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van religieuze sektarische bewegingen met politieke bedoelingen.

Al snel bleek echter de noodzaak om het voorwerp van het onderzoek nader te bepalen en bij te sturen. Om te beginnen immers was het begrip ‘sekte’ een woord dat ietwat ongelukkig was gekozen, daar de bewegingen die als voorbeeld werden genoemd in de door de Commissie gestelde vraag geen sekten als zodanig zijn. Tevens werd erop gewezen dat het Comité in een heel recent verleden al aandacht had besteed aan de opvolging van de terroristische dreigingen die uitgaan van schadelijke sektarische organisaties en criminele organisaties³. Het was dus passender om oog te hebben voor een andere bijzondere bedreiging in het kader van dit toezichtonderzoek, voor zover dit laatste de goedkeuring van de Commissie kreeg.

¹ Het bewuste onderzoek had betrekking op de aard van de opvolging door de VSSE ten aanzien van deze persoon van wie werd vermoed dat ze (bewust of buiten haar medeweten) banden onderhield met de beweging van de Moslimbroeders, in: VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2021*, p. 75 en volgende.

² Dit onderzoek had als doel te bepalen, enerzijds, of de beweging van de Moslimbroeders wordt opgevolgd door de VSSE en de ADIV en, anderzijds, of deze beweging volgens deze diensten een bedreiging vormt in België, in: VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2021*, p. 79 en volgende.

³ VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2021*, p. 35 en volgende.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Op basis van de gedane vaststellingen wenste het Vast Comité I bijgevolg het mandaat bij de Commissie op te helderen via een rechtstreeks contact tussen de voorzitter van het Vast Comité I en de voorzitter van de Commissie. Ter gelegenheid van dit contact preciseerde de voorzitter dat het onderzoek moest nagaan op welke wijze *religieuze organisaties met politieke bedoelingen worden opgevolgd door de inlichtingendiensten*.

Het Vast Comité I kwam echter tot het besluit dat het delicaat is om bepaalde religieuze bewegingen te bestuderen, zoals al werd vermeld in het kader van het toezichtonderzoek naar de opvolging van schadelijke sektarische organisaties en criminele organisaties.⁴ Aldus wenste het Comité zich niet te beperken tot de studie van deze of gene beweging, zoals de bewegingen die werden genoemd in de vraag van de Commissie, maar gaf het er de voorkeur aan een toezichtonderzoek te voeren naar confessionele en niet-confessionele filosofische organisaties, in de brede zin, met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde.

Tot slot stelde het Comité voor, met als doel het voorwerp van het onderzoek te koppelen aan een specifieke bedreiging en aldus aansluiting te zoeken bij de vorige twee luiken. Om aandacht te besteden aan de (potentiële) bedreiging van inmenging, waarvan de aanzet al dan niet uit het buitenland komt, die wordt gevormd door confessionele en niet-confessionele filosofische organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde. Volgens het Comité leek de kwestie van de capaciteiten en strategieën die de inlichtingen- en veiligheidsdiensten inzetten om dit type organisaties op het spoor te komen en op te volgen bijzonder interessant. Een vraag tot instemming met de titel van het onderzoek werd op 9 februari 2022 gericht aan de voorzitter van de Commissie.

4

Volgend op de antwoorden die van de VSSE werden ontvangen op 9 mei 2022, besliste het Comité tot slot definitief om dit toezichtonderzoek te richten op de opvolging van filosofische organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde.

III. Methodologie van informatiegaring in twee tijden

Op 10 februari 2022, in het kader van een eerste verkennende piste, werd een brief met de historiek van de vraag verzonden naar de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Na het voorwerp van de initiële vraag van de Commissie te hebben toegelicht, verklaarde het Comité in de brief het nodig te hebben gevonden om het voorwerp van het onderzoek nader te bepalen en te heroriënteren om de bovenvermelde redenen.

Het Comité stelde in zijn brief drie vragen aan de diensten met als doel een nog beter zicht te krijgen op het voorwerp van het onderzoek en de uiteindelijke draagwijdte van het toezichtonderzoek eventueel nog nader te kunnen bepalen op basis van de ingewonnen

⁴ Meer in het bijzonder wat betreft de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) (*infra*).

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

informatie. Aldus werden enkel de volgende vragen gesteld aan de inlichtingen- en veiligheidsdiensten:⁵

1. Hoe gaan de inlichtingendiensten (en de veiligheidsdiensten) over tot het opsporen van (confessionele en niet-confessionele) filosofische organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde en die een bedreiging van inmenging (kunnen) vormen voor België, waarbij die bedreiging al dan niet uitgaat van een vreemde staat? Beschikken ze in verband hiermee over een methodologie en/of criteria die van tevoren zijn vastgesteld?
2. Welke organisaties van dit type hebben de aandacht getrokken van de diensten sedert 2017 en/of zouden de aandacht van het Comité moeten trekken in het kader van dit onderzoek?
3. Hoe verloopt de opvolging van dit type organisaties in de praktijk? Is er op dit vlak een evolutie merkbaar sinds 2017?

Een tweede verkennende piste werd gelanceerd ter gelegenheid van de tripartiete vergadering (Vast Comité I, VSSE en ADIV) op 22 februari 2022. Om het kader van de vraag vanwege het Comité nader vast te stellen, werd beslist om een vergadering te beleggen tussen de raadsheer die de verantwoordelijkheid draagt voor het toezichtonderzoek en de directeur Analyse van de VSSE; die vergadering vond plaats op 2 mei 2022. De ontmoeting leidde tot de opmaak van een omstandig verslag van de VSSE op datum van 6 mei 2022 waarin die dienst antwoorden formuleerde op de vragen van het Comité.

IV. Wettelijke bevoegdheden

5

IV.1. DE VSSE

De wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van 30 november 1998 (W.I&V) definieert in haar artikelen 4, 7 en 8 de wettelijke opdrachten die zijn toegewezen aan de Veiligheid van de Staat.

Artikel 4 W.I&V stelt: "*De Veiligheid van de Staat vervult haar opdrachten door tussenkomst van de Minister van Justitie, overeenkomstig de richtlijnen van de Nationale Veiligheidsraad.*"

Artikel 7 W.V&I stelt: "*De Veiligheid van de Staat heeft als opdracht⁶ het inwinnen, analyseren en verwerken van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die de inwendige veiligheid van de Staat en het voortbestaan van de democratische en*

⁵ De antwoorden werden verwacht tegen 7 maart 2022.

⁶ De memorie van toelichting bij de wet van 30 maart 2017 verduidelijkt dat "*de finaliteit van de inlichtingopdracht bestaat uit het identificeren en beheersen van fenomenen, groeperingen en personen die een bepaalde veiligheidsdreiging betekenen of zouden kunnen betekenen. Het gaat met andere woorden zowel over het detecteren, opvolgen en beheersen van potentiële dreigingen (of risico's), alsook over het opvolgen en beheersen van reeds gedetecteerde dreigingen (of gevaren).*" Parl. St., Kamer, 2015-2016, nr. 54-2043/001, 59.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

grondwettelijke orde, de uitwendige veiligheid van de Staat en de internationale betrekkingen, het wetenschappelijk of economisch potentieel, zoals gedefinieerd door de Nationale Veiligheidsraad, of elk ander fundamenteel belang van het land, zoals gedefinieerd door de Koning op voorstel van de Nationale Veiligheidsraad, bedreigt of zou kunnen bedreigen (...)".

Artikel 8 W.V&I preciseert: "Voor de toepassing van artikel 7 wordt verstaan onder: 1° 'activiteit die bedreigt of zou kunnen bedreigen': elke individuele of collectieve activiteit ontplooid in het land of vanuit het buitenland die verband kan houden met spionage, inmenging, terrorisme, extremisme (wij onderstrepen), proliferatie, schadelijke sektarische organisaties, criminele organisaties, daarbij inbegrepen de verspreiding van propaganda, de aanmoediging of de rechtstreekse of onrechtstreekse steun, onder meer door het verstrekken van financiële, technische of logistieke middelen, het verstrekken van informatie over mogelijke doelwitten, de ontwikkeling van structuren en van actiecapaciteit en de verwezenlijking van de nagestreefde doeleinden."

Het Comité wenst nu al op te merken dat, naast een reeks algemene bedreigingen zoals spionage, inmenging, extremisme en terrorisme, twee andere organisatietypes, i.e. schadelijke sektarische organisaties en criminele organisaties, zijn toegevoegd aan de opsomming van artikel 8 W.I&V als specifieke bedreiging die de wetgeving als volgt heeft gedefinieerd:

- schadelijke sektarische organisatie:^{7, 8} elke groep met **filosofische of religieuze inslag** (wij onderstrepen) of die voorwendt dat te zijn en die qua organisatie of in haar praktijk schadelijke onwettige activiteiten uitoefent, individuen of de maatschappij nadeel berokkent of de menselijke waardigheid schendt;
- criminele organisatie: iedere gestructureerde vereniging van meer dan twee personen die duurt in de tijd, met als oogmerk het in onderling overleg plegen van misdaden en wanbedrijven, om direct of indirect vermogensvoordelen te verkrijgen, waarbij gebruik gemaakt wordt van intimidatie, dreiging, geweld, listige kunstgrepen of corruptie, of waarbij commerciële of andere structuren worden aangewend om het plegen van misdrijven te verbergen of te vergemakkelijken. In dit kader worden bedoeld de vormen en structuren van de criminele organisaties die wezenlijk betrekking hebben op de activiteiten bedoeld in artikel 8, 1°, a) tot e) en g), of die destabiliserende gevolgen kunnen hebben op het politieke of sociaal-economische vlak (wij onderstrepen).

⁷ Deze definitie is letterlijk overgenomen uit artikel 2 van de wet van 2 juni 1998 (B.S. 25 november 1998) houdende oprichting van een Informatie- en Adviescentrum inzake de schadelijke sektarische organisaties en van een Administratieve coördinatiecel inzake de strijd tegen schadelijke sektarische organisaties.

⁸ Het schadelijk karakter van een sektarische organisatie wordt onderzocht op basis van de principes welke zijn vastgelegd in de Grondwet, de wetten, de decreten, ordonnanties en in de internationale verdragen inzake de bescherming van de rechten van de mens welke door België werden geratificeerd.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

In verband met de schadelijke sektarische organisaties merkte het Comité in 2015 al op wat volgt (en bevestigde het dat opnieuw in maart 2021⁹): *“Er dient te worden onderstreept dat, algemeen, geen enkele andere buitenlandse inlichtingendienst als officiële opdracht heeft om toezicht uit te oefenen op schadelijke sekten. Deze specifieke opdracht van de Belgische Veiligheid van de Staat vormt dus een uitzondering in de wereld van de inlichtingendiensten. De meeste democratische landen weigeren zelfs deze diensten te betrekken bij het toezicht op religieuze bewegingen. Deze maatregel wordt immers beschouwd als een inbreuk op de vrijheid van godsdienst”* (vrije vertaling).

Bovendien vertoont de bovenstaande definitie van criminele organisaties sterke gelijkenissen met de strafrechtelijke definitie van criminele organisaties zoals die te vinden is in artikel 324bis van het Strafwetboek. Ook al wenste de wetgever een onderscheid te maken tussen een criminele organisatie als bedreiging voor de nationale veiligheid en een criminele organisatie als strafrechtelijke inbreuk. Aldus is de VSSE enkel bevoegd voor de opvolging van criminele organisaties *die wezenlijk betrekking hebben op de activiteiten bedoeld in artikel 8, 1°, a) tot e) en g)* – i.e. op de activiteiten van terrorisme, extremisme, spionage, inmenging, proliferatie en schadelijke sekten – of die destabiliserende gevolgen kunnen hebben op het politieke of sociaal-economische vlak (wij onderstrepen).

Met andere woorden, niet alle schadelijke sektarische organisaties en niet alle criminele organisaties behoren tot de wettelijke interessesfeer van de VSSE. De wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bepaalt dat die organisaties enkel onder de bevoegdheid van de VSSE vallen zo hun activiteiten een bedreiging kunnen vormen voor de inwendige of uitwendige veiligheid van de Staat en/of voor het economisch of wetenschappelijk potentieel van het land.

7

IV.2. De ADIV

Artikel 11, §1, 1° W.I&V bepaalt dat de ADIV onder andere als opdrachten heeft inlichtingen in te winnen, te analyseren en te verwerken die betrekking hebben op de factoren die de nationale en internationale veiligheid beïnvloeden of kunnen beïnvloeden in die mate dat de Krijgsmacht betrokken is of zou kunnen worden.

De bevoegdheden van de ADIV ter zake zijn dus beperkt en impliceren dat er een verband is met Defensie of de militaire belangen (zie punt VII.2.).

V. Rechtspraak van het EHRM inzake godsdienstvrijheid

In het verslag dat de divisie Onderzoek in oktober 2013 opstelde voor het EHRM,¹⁰ wordt ten overstaan van het Hof in Straatsburg gewezen op het belang van de vrijheid van denken, bewustzijn en godsdienst; deze vrijheid wordt beschouwd als *“een van de*

⁹ VAST COMITÉ I, *Activiteitenverslag 2021*, 19-20.

¹⁰ Divisie Onderzoek, Europees Hof voor de Rechten van de Mens, ‘Aperçu de la jurisprudence de la Cour en matière de liberté de religion’ (overzicht van de rechtspraak van het Hof inzake de vrijheid van godsdienst), oktober 2013, p. 27.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

grondslagen van de democratische samenleving. In het bijzonder zien de rechters in de vrijheid van godsdienst een vitaal element dat bijdraagt tot het vormen van de identiteit van de gelovigen en hun opvatting van het leven” (vrije vertaling). Die vrijheid geniet strenge bescherming. De instellingen van het Verdrag zijn niet bevoegd om godsdienst te definiëren, maar ze moet wel worden gezien in een niet-restrictieve betekenis. In verband met minderheidsgodsdiensten en religieuze groepen die op nationaal vlak soms als sekten worden gekwalificeerd (wij onderstrepen), blijkt uit de rechtspraak van het Hof dat alle groepen een gelijke garantie genieten ten aanzien van het Verdrag.

De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens is door de jaren niet veranderd. Zo staat de vrijheid van godsdienst, zoals gewaarborgd door artikel 9 van het EVRM, open voor alle groepen of personen die zich beroepen op een gehechtheid aan onderricht, een credo of een geheel van dogma's, hoe minimalistisch ook. Het Hof, dat het recht op de vrijheid van godsdienst beschouwt als "*pijler van een democratische samenleving*", heeft de staten er voortdurend op gewezen dat zij een verplichting van neutraliteit en onpartijdigheid hebben in de uitoefening van hun regelgevende bevoegdheden ter zake alsook in hun relaties met de verschillende godsdiensten, erediensten en geloofsovertuigingen.

VI. Opvolging van de beschreven problematiek door de VSSE en de ADIV

VI.1. WAT BETREFT DE VSSE¹¹

VI.1.1. Wettelijk werkkader van de VSSE: opvolging van organisaties in verband met een bedreiging

Bij wijze van inleiding herinnert de VSSE eraan dat het werkkader van deze dienst is vastgelegd in de W.I&V, meer bepaald in de relevante artikelen 7 en 8 van de W.I&V. Aldus volgt deze dienst een individu, een vereniging of een organisatie verbonden met een ideologie of een eredienst natuurlijk niet als zodanig, met inachtneming van artikel 19 van de Belgische Grondwet die voor eender wie de vrijheid van eredienst en van meningsuiting garandeert.

Het is in deze geest, zoals ook bepaald in artikel 2 W.I&V, dat de VSSE *zorgt voor de naleving van, en bijdraagt tot de bescherming van de individuele rechten en vrijheden alsook tot de democratische ontwikkeling van de maatschappij.*

Het is dus in het strikte kader van een bedreiging dat de VSSE effectief (*confessionele of niet-confessionele*) *organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde* kan opvolgen.

¹¹ VERTROUWELIJKE brief van de VSSE van 6 mei 2022.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

VI.1.2. Nog meer dan inmenging vormen extremisme en terrorisme de grootste bedreigingen die kunnen uitgaan van culturele of ideologische organisaties

De vraag van het Vast Comité I aan de inlichtingen- en veiligheidsdiensten focuste meer bepaald op de specifieke bedreiging van inmenging, i.e. *de poging om met ongeoorloofde, bedrieglijke of clandestiene middelen beslissingsprocessen te beïnvloeden*.

Op basis van haar ervaring verklaart de VSSE te beschouwen dat inmenging een bedreiging is die men minder op het spoor komt bij de opvolging van ideologische of religieuze groepen die geacht worden problematisch te zijn. Volgens de VSSE zijn het veeleer activiteiten in verband met bedreigingen van extremisme en terrorisme die duidelijk doorslaggevender zijn.

De eerste bedreiging die meestal de opvolging van een dergelijke filosofische organisatie rechtvaardigt, is die van het extremisme, dat door artikel 8, lid 1, c) W.I&V wordt gedefinieerd als *“racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische, autoritaire of totalitaire opvattingen of bedoelingen, ongeacht of ze van politieke, ideologische, confessionele of filosofische aard zijn, die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie of de mensenrechten, met de goede werking van de democratische instellingen of andere grondslagen van de rechtsstaat.”* Er is hier ten volle sprake van opvattingen die strijdig zijn met de goede werking van de Staat en we vinden in deze definitie ook de begrippen ‘politiek’, ‘filosofie’ en ‘bedreiging voor de democratische orde’ die voorkomen in de eerste vraag die het Vast Comité I heeft gesteld aan de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

De tweede bedreiging die rechtstreeks verband houdt met een ideologie en bij voorrang wordt gevolgd door de VSSE, is die van het terrorisme dat in artikel 8, lid 1, b) W.I&V wordt gedefinieerd als *“het gebruik van geweld tegen personen of materiële belangen om ideologische of politieke redenen met het doel zijn doelstellingen door middel van terreur, intimidatie of dreigingen te bereiken. Hieronder wordt ook het radicaliseringproces begrepen.”*

Het bestaande verband tussen extremistische bedreiging en terroristische bedreiging is duidelijk: een terrorist is een extremist die, tijdens een radicaliseringsproces, overgaat tot gewelddadige actie die ideologisch, religieus, politiek, filosofisch enz. is gemotiveerd.

VI.1.3. Opvolging van extremistische organisaties

De VSSE heeft de nodige elementen van antwoord verstrekt op de eerste¹² vraag die het Vast Comité I stelde.

¹² Hoe gaan de inlichtingendiensten over tot het opsporen van (confessionele en niet-confessionele) filosofische organisaties met politieke bedoelingen die strijdig zijn met de democratische orde en die een bedreiging van inmenging (kunnen) vormen voor België, waarbij die bedreiging al dan niet uitgaat van een vreemde staat? Beschikken de inlichtingendiensten daartoe over een methodologie en/of criteria die van tevoren zijn vastgesteld?

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

De VSSE is van mening dat het 'hoe' en 'waarom' van opvolging van een terroristische groep door een inlichtingen- en veiligheidsdienst gewoonlijk logisch en goed gekend zijn, terwijl dit misschien minder evident is ten aanzien van een extremistische organisatie en er op dit vlak dus enige precisering of toelichting vereist is.

De VSSE verklaart al onmiddellijk dat hoewel zij een wettelijk mandaat heeft om te werken rond bewegingen die als extremistisch worden beschouwd, zonder dat er noodzakelijk een verband met geweld moet bestaan, dit niet het geval is voor alle internationale partners van deze dienst. Zo beperken sommige buitenlandse diensten zich tot het terroristisch aspect van extremisme, i.e. of tot het overgaan tot gewelddadige actie die ideologisch is gemotiveerd.

Bij de VSSE focust het werk in verband met extremisme methodologisch gezien op het opsporen, opvolgen en belemmeren van de volgende twee hoofdcategorieën:

- enerzijds, wat betreft de extremistische bedreiging, individuen en groepen of organisaties die niet alleen gedrag maar ook uitlatingen van extremistisch proselitisme ondersteunen of verspreiden die antidemocratisch, polariserend en radicaliserend zijn en afbreuk doen aan grondrechten. De focus ligt hier ook op de succesvolle verspreiding van een gewelddadig extremistisch discours ten aanzien van een grote en significante doelgroep;
- en, anderzijds, wat betreft de terroristische bedreiging, gewelddadige extremistische individuen en groepen die een risico vertonen tot overgaan van terroristische handelingen.

10

Bijgevolg, en samengevat, zijn de verspreiding op grote schaal van een gewelddadig extremistisch discours en het risico van overgaan naar gewelddadige handelingen de twee hoofdcriteria die het opsporen zullen oriënteren en bepalend zijn voor de opvolging van een extremistische organisatie. Daarbij komen natuurlijk nog andere belangrijke criteria zoals de aanwezigheid in België, het financiële en/of andere verbanden met een (buitenlandse) organisatie of een vreemde staat.

Bovendien merkt de VSSE op dat, wat betreft handelingen en discours van extremistische aard, in het kader van de extremistische bedreiging, het gaat om reële bedreigingen voor de samenleving waarvan de opvolging een opdracht is van de VSSE. De VSSE wijst er voorts ook nog op dat een extremistische bedreiging een stap kan zijn naar een terroristische bedreiging¹³ in een proces van gewelddadige radicalisering maar dat extremisme echter niet altijd een (verplichte) fase is bij de overgang naar een terroristische handeling.

Tot slot verklaart de VSSE ook te werken op het niveau van individuen die interesse wekken. Daartoe beschikt de dienst al enkele jaren over een tool die intern werd ontwikkeld,

¹³ De terroristische bedreiging stelt het duidelijk verband vast tussen *extremisme* en *terrorisme*, die beide een ideologische, politieke of religieuze motivering vertonen, ook al zijn de aard en de ernst van de bedreiging verschillend door het gebruik van geweld.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

specifiek met betrekking tot de bedreigingen van extremisme en terrorisme, namelijk een evaluatie-instrument op basis van vijf categorieën van indicatoren.^{14 15} Dat instrument laat met name toe concreet te bepalen en te definiëren wat de betrokkenheid is van een persoon binnen een organisatie (sympathisant, lid, *leader* enz.) evenals de specifieke functie die de betrokkene er uitoefent (activist, propagandist, operationeel enz.).

VI.1.4. Welke extremistische organisaties worden gevolgd en om welk type opvolging gaat het?

De VSSE heeft de nodige antwoordelementen verstrekt op de tweede¹⁶ en de derde¹⁷ vraag van het Vast Comité I.

De VSSE volgt drie hoofdtypen van extremisme op, i.e. religieus extremisme, ideologisch extremisme en exogeen extremisme.

VI.1.4.1. Religieus extremisme

De VSSE werkt momenteel prioritair rond extremistische moslimbewegingen. Hoewel die bewegingen marginaal zijn binnen de *Belgische* islam of de islam *van België*, is de VSSE van mening dat dit vandaag de religieuze extremistische groepen zijn die de meest directe bedreiging vormen, gelet op het gevoerde discours en het publiek dat ze aantrekken. De VSSE stelt vast welke radicaliserende impact het gedachtegoed heeft dat ze verspreiden binnen de Belgische samenleving. Zo is een groep als *Sharia4Belgium* onweerlegbaar een van de factoren geweest die een groot aantal Belgische *Foreign Terrorist Fighters* (FTF) ertoe heeft bewogen om aan te sluiten bij Islamitische Staat (IS, *Ad-dawla al-islamiyya*).

De VSSE concentreert zich, als prioriteit onder de prioriteiten, op de opvolging van het salafisme. Deze conservatieve en uiterst strenge beweging blijft de meest dynamische en populairste beweging binnen het geheel van *islamistische groeperingen*. Naast de opvolging van het salafisme op Belgisch grondgebied werkt de VSSE aan het terugdringen van de invloed die sommige Golfstaten uitoefenen op de ontwikkeling van het salafisme in België en in Europa, bijvoorbeeld via gewone financiële steun of zelfs de globale financiering van diverse groeperingen. Aldus volgt de VSSE ook aandachtig de beweging van de Moslimbroeders in haar Belgische en Europese geledingen.

De VSSE verklaart momenteel niet te werken rond organisaties die verband houden met andere erediensten omdat, in dit stadium en volgens de huidige en regelmatig geactualiseerde evaluatie van de VSSE, op zowel Belgisch als Europees niveau, geen enkele

¹⁴ *Ideology, capabilities, intention, precedence, achievement.*

¹⁵ Toezichtonderzoek naar de opvolging door de Belgische inlichtingen- en veiligheidsdiensten van wegens terrorisme veroordeelde en/of geradicaliseerde gedetineerden, tijdens en na hun opsluiting, 31 mei 2022.

¹⁶ Welke organisaties van dit type hebben de aandacht getrokken van de inlichtingendiensten sedert 2017 en/of zouden meer in het bijzonder de aandacht van het Vast Comité I moeten trekken in het kader van dit onderzoek?

¹⁷ Hoe verloopt de opvolging van dit type organisaties in de praktijk? Is er op dit vlak een evolutie merkbaar sinds 2017?

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

andere organisatie die verbonden is met andere erediensten een voldoende bedreiging vertegenwoordigt wat betreft zowel de grootschalige verspreiding van een extremistisch discours (eerste bedreiging) als het risico van overgang naar terroristische handeling (tweede bedreiging).

VI.1.4.2. Ideologisch extremisme

In een samenleving die steeds meer gepolariseerd raakt, stelt de VSSE vast dat vormen van ideologisch extremisme de afgelopen jaren weer aan kracht hebben gewonnen.

De VSSE houdt zich momenteel prioritair bezig met personen en groeperingen van extreemrechts die, zoals ook elders in West-Europa, sterk aanwezig (en ingeplant) zijn in België, een tendens die voortdurend toeneemt. Zo stelt de VSSE vast dat klassieke vormen van extremisme zoals het nazisme of het ultranationalisme weer aan kracht winnen.

Bovendien en in dezelfde geest heeft de VSSE de voorbije jaren ook vastgesteld, net als andere Belgische of buitenlandse partners, dat er opnieuw een toename is van activisme dat gericht is tegen de islam en tegen immigratie en ook dat er op ons grondgebied zogenaamde *identitaire* groeperingen verschijnen, i.e. een nieuwe vorm van rechts-radicalisme die, in het openbaar, haar extremistisch karakter verbergt.

Tot slot beweert de VSSE graag, en het Vast Comité I kan zich daar enkel bij aansluiten op basis van de behandelde dossiers, dat hoewel België nog niet het toneel is geweest van terroristische aanvallen zoals die in Noorwegen (Breivik, 2011) of in Nieuw-Zeeland (Tarrant, 2019), de zaak-Conings (2021) ons eraan herinnert dat het risico van aanvallen van rechts-extremisten wel degelijk *reëel* blijft. Des te meer daar de VSSE ook een tendens ziet van aanschaf van wapens en de opleiding in het omgaan met wapens binnen rechts-extremistische kringen. Daarbij wijst de VSSE er ook nog op dat de grootste bedreiging bestaat in de overgang tot handelen door een “lone wolf” die een extremistische ideologie deelt.

Hoewel de bedreiging aan extreemlinkse kant vandaag kleiner is, bestaat de bedreiging gevormd door individuen en groeperingen van deze extremistische beweging wel degelijk (en zou ze nog sterker kunnen worden als gevolg van de problemen in de samenleving in verband met de explosie van de prijzen voor aardolie en gas en vele andere gewone consumptiegoederen) en zou de toename in aantallen het spiegeleffect kunnen zijn van de digitale groei en de zichtbaarheid van extreemrechts in België.

Daarom focust de VSSE, in het kader van deze specifieke opvolging, op gewelddadig extreemlinks dat vijandig staat tegenover de democratische en grondwettelijke orde. Die bewegingen maken gebruik van geweld of rechtvaardigen het gebruik ervan en omvatten drie hoofdtendensen, i.e. opstandig anarchisme, libertair activisme en revolutionair communisme. Daarbij wijst de VSSE er ook op dat extreemlinkse aanvallen vandaag veeleer gericht zijn op goederen of infrastructures dan op specifieke personen.

VI.1.4.3. Exogeen extremisme

Tot slot volgt de VSSE ook exogene extremistische personen en groepen¹⁸ die activiteiten hebben in België. Het gaat om buitenlandse extremistische bewegingen die soms als terroristisch worden beschouwd en waarvan de belangrijkste doelwitten en doelstellingen in hun land van oorsprong gesitueerd zijn.

Bijgevolg, en ook al vormen ze geen rechtstreekse bedreiging voor België, kunnen ze ons land gebruiken als basis voor de organisatie of uitvoering van - eventuele strafbare of zelfs criminele - activiteiten die een rechtstreekse bedreiging kunnen vormen voor hun landen van oorsprong, de belangen van die landen en hun onderdanen die in België wonen of er enkel maar verblijven, die naast de risico's voor de openbare orde ook rampzalige diplomatieke gevolgen voor België hebben. Die personen of groeperingen kunnen ook het doelwit zijn (spionage, geweld) van derde landen in België of elders.

Nog steeds in dit kader zijn België in het algemeen en Brussel in het bijzonder zeer geschikte plaatsen voor intens *gelobby* of zelfs inmenging van die bewegingen, gelet op de aanwezigheid van vele Europese en internationale instellingen op het nationaal grondgebied.

VI.1.5. Activiteiten van inmenging van religieuze en ideologische organisaties

Zoals hierboven gezegd, zijn de activiteiten van inmenging volgens de VSSE niet de voornaamste bedreigingen die worden gevormd door filosofische organisaties, in tegenstelling tot acties die ressorteren onder extremisme of zelfs terrorisme. Voorts is de VSSE van mening dat individuen of groeperingen vaak meerdere bedreigingen kunnen vormen en heeft ze vastgesteld dat inmenging ook een bedreiging kan vormen die verbonden is met extremisme en dat sommige extremistische organisaties¹⁹ in België activiteiten beoefenen die verwant zijn of kunnen zijn met een bedreiging van inmenging.

De VSSE voegt nog toe dat het vaak ongelofelijk ingewikkeld is om zich een beeld te vormen van de bedreiging van inmenging, daar het onvermijdelijk moeilijk is om het onderscheid te maken tussen *inmenging* en aanvaardbare *activiteiten van beïnvloeding of gelobby*.

¹⁸ Zo werkt de VSSE rond de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) die in een gewapend conflict is verwikkeld met Turkije. Het Belgisch grondgebied kan inderdaad worden beschouwd als een belangrijke basis voor de PKK. De PKK staat overigens op de Europese lijst van terroristische organisaties.

¹⁹ Een voorbeeld is dat van de PKK, waarvan de aanwezigheid in België ook een bedreiging kan zijn op het vlak van inmenging. Ons land blijft een belangrijk nationaal en internationaal politiek toneel voor de Koerdische beweging die steun zoekt voor haar zaak via organisaties die hun band met de beweging verborgen houden.

VI.2. WAT BETREFT DE ADIV²⁰

De antwoorden van de ADIV op de vragen van het Vast Comité I zijn uiterst summier en kunnen als volgt worden samengevat:

- de ADIV verricht momenteel geen activiteiten van opvolging van filosofische organisaties, daar hun opvolging, rekening gehouden met hun *burgerlijke* aard, veeleer een bevoegdheid is van de VSSE of organen zoals het Informatie- en Adviescentrum inzake schadelijke sektarische organisaties (IACSSO);
- de ADIV besteedt enkel aandacht aan organisaties met als doel een zo duidelijk mogelijk profiel vast te stellen van de personen die deze dienst volgt in het kader van zijn bevoegdheden;
- in de mate waarin deze (filosofische) organisaties zich specifiek zouden richten op Defensie of militaire belangen, zou hun opvolging wel noodzakelijk worden, maar dat is vandaag niet het geval.

VII. Conclusies

We kunnen de resultaten van het onderzoek als volgt samenvatten:

Wat betreft de VSSE

De VSSE volgt effectief religieuze en ideologische organisaties op wanneer er een verband bestaat met een bedreiging waarvoor de burgerlijke inlichtingen- en veiligheidsdienst wettelijk bevoegd is. De VSSE is echter van mening dat inmenging een bedreiging is die minder vaak *op het spoor wordt gekomen* bij de opvolging van dergelijke organisaties. Het zijn dus veeleer activiteiten in verband met bedreigingen van terrorisme en extremisme die doorslaggevender zijn.

De wettelijke definitie van de bedreiging van extremisme verwijst naar de strijdigheid met de goede werking van de Staat en omvat ook de begrippen politiek, filosofie en bedreiging voor de democratische orde waarnaar specifiek wordt verwezen in de titel van het huidige toezichtonderzoek.

In verband met het ideologisch aspect van extremisme verklaart de VSSE dat ze bij voorrang organisaties volgt die banden hebben met extreemrechts en extreemlinks.

Wat betreft het religieuze aspect van extremisme liggen de prioriteiten van de burgerlijke inlichtingen- en veiligheidsdienst vandaag vooral bij extremistische moslimbewegingen, maar de VSSE volgt ook buitenlandse exogene organisaties.

²⁰ Brief van de ADIV van 3 maart 2022.

BEPERKTE VERSPREIDING TOT AAN DE VERGADERING MET DE BEGELEIDINGSCOMMISSIE

De twee hoofdcriteria die doorslaggevend zijn voor de opvolging van een religieuze of ideologische organisatie zijn:

- enerzijds de succesvolle verspreiding bij een significant publiek van een gewelddadig extremistisch discours van antidemocratische, polariserende en radicaliserende aard dat afbreuk doet aan grondrechten;
- en, anderzijds, het risico dat er wordt overgegaan tot gewelddadige handelingen.

Wat betreft de ADIV

De bevoegdheden van de ADIV ter zake zijn beperkt en impliceren dat er een band moet zijn met Defensie of de militaire belangen. Momenteel volgt de ADIV dit type organisaties niet, aangezien ze niet specifiek zijn gericht tegen Defensie of militaire belangen.